

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Jméno rigorozanta/rigorozantky:	Mgr. Jan Beránek
Téma práce:	Procesy s nacistickými zločinci v okupačních zónách a jejich vliv na československou retribuci
Rozsah práce:	319 stran včetně osnovy, literatury a anotací, 274 stran vlastního textu
Datum odevzdání práce:	1.8.2021

1. Aktuálnost (novost) tématu

Oponovaná práce se zabývá otázkou přesahující rámec české a československé právní historie a zasahující především (ovšem nejen) do problematiky trestního práva, totiž procesy s nacistickými zločinci v okupačních zónách Německa a snaží se nejen o noetické zkoumání, ale též o jisté srovnání vybraných dílčích aspektů těchto procesů s poválečnými československými retribučními a hledání případného vlivu koncepcí velmocí na retribuční soudnictví v Československu. Přestože problematika procesů s válečnými zločinci po 2. světové válce je zejména v zahraniční literatuře poměrně detailně zpracována, je třeba říci, že právě prvek komparace a snaha o konceptualizaci, jež kol. Beránek projevil a rovněž skutečnost, že po dominující řadě prací usilujících o dílčí části mozaiky retribučních procesů se objevila práce s přístupem obsahujícím vedle konkrétních případů i onen element velkého příběhu a snahy o zobecnění, a to překračujícím státní hranice, lze považovat za prvek novosti. Odkázat lze zde i na stati Davida Kohouta ohledně tzv. revoluční spravedlnosti. Aktuálnost tématu, které je stále diskutováno nejen v rámci odborných diskurzů celé řady humanitních věd, ale rovněž v rámci širších společenských a politických diskuzí, je neoddiskutovatelná. Na okraj si na tomto místě dovoluji upozornit, že téma práce je formulováno na procesy s nacistickými zločinci v okupačních zónách, ale téma bylo zúženo na zóny německé. Vzhledem k názvu práce tak mohly být teoreticky předmětem zájmu doktoranda rovněž okupační zóny a Nachkriegsjustiz Spojenců v Rakousku.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Téma posuzované disertační práce se zabývá problematikou procesů s nacistickými zločinci v okupačních zónách Německa, a to procesy, které proběhly v jurisdikci okupačních mocností. Jak je již vymezeno v úvodu práce (s. 5 práce), nezabývá se text podrobně norimberským tribunálem, ani se nezabývá trestními procesy, které probíhaly před německými orgány Spolkové republiky Německo či Německé demokratické republiky. Tím si autor vhodně stanovil rámec tématu, u kterého by jinak mohlo reálně hrozit předimenzování látky i jejich zdrojů. Zcela správně kol. Beránek systematicky mezi zónové procesy zařadil i procesy ve francouzském protektorátu nad Sárskem (s. 5 práce).

Téma i tak lze považovat za náročné z hlediska teoretického a právněfilozofického zpracování a rovněž analýzy vstupních údajů. Doktorand kromě heuristiky, deskripce a analýzy primárního předmětu svého bádání, totiž svrchu řečených procesů s válečnými zločinci před soudními orgány velmocí spravujících jednotlivé zóny, použil zejména komparativní metodu a to jednak na úrovni srovnání přístupu jednotlivých velmocí ovládajících zóny Německa v procesech, jednak pak ve snaze provést jisté srovnání i s retribučním soudnictvím v ČSR, když ovšem u posouzení retribučního soudnictví lze vidět oproti zónovému soudnictví poněkud odlišná východiska, zejm. větší míru zobecnění u vstupních údajů. V rámci analýzy zónových procesů totiž byla v práci použita metoda sondy

konkrétních procesů, z nichž potom autor induktivně vyvodil generelnější závěry. Použití takového postupu legitimně student odůvodnil možností nadbytečného „zbytnění“ látky a s tím spojeným rizikem ztížení vytvoření obecnějšího pohledu (s. 10 práce). Při analýze jednotlivých procesů byla v práci uplatněna rovněž biografická metoda (podrobněji k tomu viz s. 11 práce).

Tomu odpovídají i zdroje vstupních informací zahrnující tištěné prameny, právní předpisy, literaturu i internetové zdroje. Oponovaná práce převážně čerpá z množství cizojazyčných zdrojů, čímž je srovnatelná s odpovídajícím typem prací v zahraničí. Vyzdvihnout lze skutečnost, že přes překážky a komplikace způsobené situací vyvolanou covidem se kol. Beránkovi podařilo dostat se k archivním materiálům, a to prostřednictvím digitalizovaných těchto materiálů. Samozřejmě by bylo možné použít při zpracování ještě např. další tituly týkající se tématu, příp. jeho jednotlivých elementů, zejm. z německojazyčné literatury (viz podrobněji u kritérií hodnocení práce), ovšem volba zdrojů náleží do autorské licence tvůrce kvalifikační práce a musí být také přiměřená rozsahu práce, což vše kol. Beránek akcentoval, naopak podařilo se mu shromáždit velké množství zdrojů. Použité zdroje jsou z pohledu badatelského étosu i ve vztahu k přiměřenosti shromáždění výchozích informací pro odbornou analýzu nadpřůměrné.

3. Formální a systematické členění práce

Disertační práce je vhodně formálně i systematicky uspořádána. Sestává z úvodu (s. 5 – 20) zahrnujícího zcela v souladu s uzancí ohledně tvorby akademických kvalifikačních prací úvod do problematiky, vymezení cílů práce, pojednání o metodách a struktuře práce a pasáž o použitých zdrojích, kterou lze považovat rovněž za formu rozboru stávajícího stavu poznání problematiky, vlastní stati práce sestávající ze sedmi kapitol a dále ze závěru (s. 271 – 278). Převážná většina textu posuzované práce se věnuje popisu a rozboru procesů, kompaktní komparativní část disertační práce tvoří cca 50 stran (s. 220 – 270), ovšem je vhodné doplnit, že řadu dílčích komparativních informací se čtenář dozví již v předchozím textu.

První kapitola (s. 21 – 39) sleduje historické kořeny tématu, když zachycuje procesy s válečnými zločinci do zlomového norimberského tribunálu včetně a umožnila tak autorovi, aby se pokusil identifikovat jisté zásady a trendy takových procesů, ať již kontinuitní anebo naopak vznik principů nových. Rovněž tato kapitola představila zákon č. 10 Spojenecké kontrolní rady pro Německo jako klíčový obecně závazný normativní akt pro zónové procesy, s nímž potom je v textu pracováno při analýze jeho aplikace v jednotlivých spojeneckých zónách a při jednotlivých případech. Kromě historického vstupu, tak první kapitola představuje také pojmově teoretické vymezení.

Následují kapitoly (s. 40 – 219), které představují grós první části disertační práce, vymezující jednak obecný procesní program v příslušné spojenecké zóně a dále představující sondážně některé, autorem vybrané případy. Nejrozsáhlejší část, téměř polovinu z uvedené části práce, přitom představuje kapitola týkající se procesů v americké okupační zóně (s. 104 – 189 práce), včetně tzv. následných norimberských procesů. Důvodem rozsahu může být jak význam tzv. následných norimberských procesů, tak i vyšší míra zpracovanosti jejich matérie. Jak již bylo řečeno, následující srovnávací část oponované práce, sestávající z kapitoly komparující jednotlivé zónové procesní programy a jejich aplikaci (s. 220 – 239) a z kapitoly sledující problematiku československých retribučních procesů a řešící otázku eventuálních vzájemných vlivů těchto procesů a prozkoumaných zónových procesů (s. 240 – 270), představují závěrečné kapitoly posuzované práce a představují její koncepčně srovnávací aspekt. Jak již bylo uvedeno výše, řadu dílčích komparativních informací obsahují i předcházející kapitoly, tedy srovnávací matérie je v práci obsažena v rozsáhlejší

míře, než by se mohlo zdát z uvedených dvou kapitol. Práce je zakončena analytickým závěrem, obsahuje rovněž seznam zkratk a použitých zdrojů.

4. Vyjádření k práci

Autor po formální i obsahové stránce odpovídajícím způsobem zpracoval a analyzoval předložené téma, nebál se zaujmout rovněž hodnotící stanoviska, když např. přes upozornění na problémy, chyby a tendenčnost procesů je zhodnotil jako „vítězství práva a spravedlnosti nad prostou odplatou a mstou“ (s. 6 práce).

Autor vymezil cíle práce, když za první označil analýzu procesních programů jednotlivých Spojenců na potrestání válečných zločinců, za druhý srovnání přístupu velmocí k potrestání válečných zločinců v rámci tzv. zónových procesů a třetím cílem pak bylo zodpovězení otázky, zda a eventuálně nakolik existovalo vzájemné ovlivnění podoby a průběhu zkoumaných zónových procesů a podoby a průběhu retribučních procesů v poválečném Československu (s. 7). Všechny tři cíle byly naplněny.

Práce vychází z odpovídajících zdrojů, zahrnujících literaturu, právní předpisy a rovněž prameny, poznámky pod čarou odpovídají citační normě. Překlepů nebo gramatických nedostatků není v práci mnoho, zejm. se vyskytují u interpunkce a zaměňování velkých a malých písmen.

Práci lze pochválit jak v části synteticko-analytické, tak v části komparativní. Pozitivně lze vnímat zvolenou systematiku jednotlivých částí, velmi zdařilou provedenou extrakci právní úpravy, procesních programů potrestání nacistických zločinců u zón jednotlivých velmocí i upozornění na aspekty a elementy law in action ve jednotlivých zónách. Stejně tak přínosným jsou poznatky získané jako výsledky dvojí komparace – srovnání jednotlivých zónových procesů navzájem i ve vztahu k československé retribuční úpravě. Za stejně důležité lze považovat i upozornění na slabiny procesů.

Ze všech svrchu psaných (a rovněž v rámci kritérií hodnocení práce níže uvedených) důvodů práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíle práce byly splněny.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Samostatnost zpracování tématu je spíše otázkou vůči vedoucímu práce. Obsahově se text vyznačuje kvalitní hloubkou úvah autora i jejich myšlenkovou konzistencí, která nenaznačuje, že by práce nebyla vypracována jinak, než samostatně a naopak vypovídá o kvalitní úrovni badatelského umu autora. Výstup z antiplagiátorského systému je zcela v normě.
Logická stavba práce	Stavba práce je postavena logickým způsobem.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Práce vychází z dobových právních předpisů a tištěných zdrojů a převážně z cizojazyčné literatury, případně zdrojů elektronických. I přes komplikace způsobené celosvětovou situací vyvolanou covidem, se podařilo doktorandovi dostat se díky digitalizaci k podstatným archiváliím. Autor by býval případně mohl použít rovněž některou další zejm. německojazyčnou literaturu (např. publikaci Der Nazionalsozialismus vor Gericht, u procesů s lékaři

	Medizin ohne Menschlichkeit z roku 1960 nebo sborník Vernichten und heilen z roku 2001 atp.), ovšem již tak shromáždil úctyhodné množství zdrojů. Poznámkový aparát a citace odpovídají požadavkům kladeným na kvalifikační práce.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Analýza ve vztahu k textu odpovídá požadavkům kladeným na disertační práci.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Práce je zpracována zcela v souladu s formálními požadavky na disertační práce kladenými. Odpovídá rovněž právníkové povaze závěrečné práce.
Jazyková a stylistická úroveň	Jazykově i stylisticky je práce na dobré úrovni, je čtivá, srozumitelná, přehledná. Překlepů není mnoho, např. v interpunkcích či písmenech, případně mezerách (např. s. 25, 26, 28, 43, 145 nebo 234)

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Většina připomínek k posuzované disertační práci byla již zmíněna výše. Tyto připomínky mají povahu možných alternativních pohledů a úvah, nikterak nesnižují velice záslušnou a kvalitní práci, již student při zpracování tématu odvedl. Např. u obavy z přílišného nárůstu jednotlivin při zpracování všech procesů by mohla být jako alternativa použita např. statistická metoda a větší míra zobecnění. Konceptce přístupu zvolená kol. Beránkem je ovšem zcela legitimní, obhajitelná a naopak vypovídá o kvalitních schopnostech badatelské licence autora. U případu rytíře von Hagenbacha (s. 21 an.) lze vést diskuzi, zda se jednalo o specifický případ anebo o kauzu s exscesivním loupeživým rytířem. Zajímavou informací je např. informace o relativně nízkém počtu souzených v jednom procesu v britské okupační zóně (s. 46) a rovněž vliv veřejného mínění na skončení procesů (s. 47) oproti např. masivnímu postupu sovětské justice.

Pozitivně lze hodnotit např. pasáže, v nichž práce překračuje hranice právního pozitivismu či naopak iusnaturalistické pohledy a uvažuje rovněž v intencích právně sociologických, vnímajících společenské a politické vlivy na zkoumané procesy. Připomenout lze např. aspekt vlivu rostoucích tenzí mezi velmocemi, případně dalších aspektů na průběh, podobu a výsledky některých procesů. Kol. Beránek se ostatně již na začátku své stati (s. 8) přihlásil ke koncepci rozlišování law in books a law in action, tedy koncepci již prosazoval např. Roscoe Pound, americký představitel sociologického přístupu k právu. U komparace zónových procesních programů potrestání válečných zločinců i jejich provádění v aplikační praxi spojeneckých soudů jsou zajímavé kromě celkového srovnání a závěru autora ohledně vytríbenosti francouzského procesního programu rovněž některé dílčí otázky, např. aspekt, nakolik byl při procesech uplatňován zákon č. 10 v souladu s cíli jeho autorů (s. 228 – 230), jazyková stránka řízení anebo otázka práva na obhájce (s. 231 – 232).

Otázky:

1. **Existovaly nějaké shody a odlišnosti při argumentaci obžaloby a obhajoby v procesech proti válečným zločincům či zločincům proti lidskosti v jednotlivých zónách?**
2. **Francouzský procesní program?**

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.
---	---

V Praze dne 11.11.2021.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
oponent/oponentka